

Joanna DYBOWSKA
Uniwersytet Opolski

STARZENIE SIĘ DEMOGRAFICZNE MIAST W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

THE DEMOGRAPHIC AGING OF CITIES IN OPOLE PROVINCE

ABSTRACT: The article presented includes the characteristics of demographic ageing process in cities of Opole in years 1960–2007 based on the percentage share of aged 60+ in the total population and on ADL index (advanced old age index) i.e. proportion of aged people (80 years old and more) to the whole group of people over 60 years old.

Opole Voivodeship, formed in 1950, on the joined to Poland after World War II, is populated by the people of various regional roots. Two main groups can be identified: immigrant population and natives. The immigrant population settling on the territory of Opole voivodeship represented the demographically younger structure than the natives. It influenced further process of demographic changes including the present state of advanced demographic old age. In years 1950–2007 the demographic process of ageing in cities of Opole was progressing, reducing at the same time the differences in the scale of ageing between the cities on the territory populated by immigrants and the cities on the territory populated by the natives.

The percentage share of aged 60+ in the total population decreased in the group of cities where natives dominated whereas the percentage share of aged 60+ in the total population increased in the cities on the territories populated by the immigrants.

KEY WORDS: ageing, migration, the percentage share of aged 60+ in the total population, advanced old age index

Starzenie demograficzne jest to proces zmian w strukturze wieku populacji związany ze wzrostem liczebności populacji ludzi starych. Starość demograficzną jako stan zaawansowania procesu starzenia populacji można wyrazić między innymi procentowym udziałem ludzi, którzy przekroczyli próg starości (60 lat) w ogólnej strukturze wieku ludności. Prezentowany artykuł zawiera charakterystykę procesu starzenia się demograficznego mieszkańców miast województwa opolskiego w latach 1960–2007 w odniesieniu do aktualnej w województwie sieci miast.

Województwo opolskie jest najmniejszym pod względem powierzchni województwem Polski i piętnastym w kolejności malejącej pod względem liczby mieszkańców; mniejszą liczbę mieszkańców ma tylko województwo lubuskie. Województwo opolskie, utworzone w 1950 r., w chwili obecnej wyróżnia jeden z najwyższych stopni stabilności granic administracyjnych, zważywszy na reformy administracyjne, jakie prowadzone były w Polsce w latach 1950–1998 (Szczygielski 2007, s. 18). Z tego względu na przykładzie województwa opolskiego mogą być analizowane w długim okresie procesy demograficzne w odniesieniu do względnie stałej co do składu społecznego i rozmieszczenia terytorialnego populacji ludności. Wyróżniając wśród mieszkańców województwa opolskiego populację mieszkańców miast trzeba zauważyć, że liczebność populacji miejskiej była uwarunkowana nie tylko ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i wędrownym (migracje) ludności, ale również decyzjami administracyjnymi o przyznaniu lub odebraniu określonej miejscowości praw miejskich lub o połączeniu jednostek osadniczych. W praktyce administracyjnej Polski wprowadzono w 1954 r. kategorię osiedla jako formę przejściową między miastem a wsią (Heffner, Drobek 1999, s. 25–26). Ludność mieszkającą w tych osiedlach zaliczano do ludności miejskiej. W 1973 r. zniesiono tę kategorię osadnictwa, ale wszystkie powołane do istnienia w województwie opolskim osiedla otrzymały pełne prawa miejskie (Ozimek, Zawadzkie, Zdzieszowice, Kolonowskie oraz Gogolin; Kłodnica i Sławęcice po otrzymaniu praw miejskich w 1973 r. zostały w 1975 r. połączone w jeden organizm miejski Kędzierzyn-Koźle) lub zostały połączone z innym miastem (Otmęt z Krapkowicami, Groszowice z Opolem). Z tego względu liczba miast w sieci osadniczej Opolszczyzny zmieniała się od 28 jednostek w 1950 r. do maksymalnej liczby 38 jednostek w 1960 r. (Heffner, Drobek 1999). Obecnie sieć miast województwa opolskiego liczy 35 jednostek. Ostatnie zmiany dotyczyły przyznania praw miejskich miejscowościom: Korfantów – w 1993 r. i Prószków – w 2004 r.

Województwo opolskie, zarówno w przeszłości, jak i obecnie, charakteryzuje niski wskaźnik urbanizacji. W roku utworzenia województwa mieszkańcy miast stanowili 26,1% ogółu ludności, w Polsce wskaźnik urbanizacji wynosił wówczas 39%. W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX w. ponad połowa ludności Polski mieszkała w miastach, a w województwie opolskim wskaźnik urbanizacji przekroczył 50% dopiero w 1981 r. Po 2002 r. wskaźnik urbanizacji zarówno w kraju, jak i w województwie opolskim zaczął się obniżać i proces ten nadal będzie postępował, na co wskazują prognozy do 2035 r. (por. tabelę 1).

Obniżanie wskaźnika urbanizacji wynika ze zjawiska depopulacji miast, które ujawniło się pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX w. Depopulacja jest efektem zbyt niskiej dzietności kobiet mieszkających w miastach, która nie pozwala na prostą wymianę pokoleń. Problem ten występuje w środowisku miast już od lat sześćdziesiątych XX w. i u progu XXI w. doprowadził do ujemnego przyrostu naturalnego w miastach (liczba zgonów przewyższa liczbę urodzin). Przy zahamowaniu migracji wewnętrznych ze wsi do miast, a nawet zmianie kierunku wędrowek ludności na korzyść wsi ozna-

cza to wyczerpanie możliwości wzrostu liczby mieszkańców miast. W województwie opolskim dużą rolę w przebiegu procesów demograficznych odgrywały też migracje zagraniczne, głównie wyjazdy do Niemiec nasilone na obszarach zamieszkałych przez ludność autochtoniczną (czyli w środkowo-wschodniej części województwa). Z tego względu dynamika zmian liczebności mieszkańców miast wykazuje istotne zróżnicowanie w układzie przestrzennym województwa.

Tabela 1

Wskaźnik urbanizacji w Polsce i województwie opolskim w latach 1950–2035

Rok	Województwo opolskie	Polska
1950	26,1	39,0
1960	37,5	48,3
1970	42,6	52,3
1980	49,7	58,7
1990	52,6	61,8
2002	52,6	61,8
2007	52,5	61,2
2010 ^a	52,3	60,8
2020 ^a	51,7	59,9
2030 ^a	51,1	59,2
2035 ^a	50,7	58,9

^a Prognoza.

Źródło: Dane GUS.

Zmiany liczby mieszkańców aktualnej sieci miast województwa opolskiego obrazuje tabela 2. Z zawartych w niej danych wynika, że największy wzrost liczby mieszkańców w latach 1950–2007 wystąpił w Ozimku, Kędzierzynie-Koźlu, Zdieszowicach, Krapkowicach, Grodkowie, Opolu, Nysie. Najmniejszą dynamiką zmian charakteryzują się miasta Baborów, Biała, Dobrodzień, Głogówek, Gorzów Śląski. Wyjątkowa jest sytuacja miasta Ujazd, którego liczba mieszkańców w 2007 r. stanowi jedynie 52% stanu z 1950 r. We wszystkich miastach województwa opolskiego wzrost liczby mieszkańców został zahamowany w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, ale największe ubytki liczby mieszkańców w latach 1995–2007 wystąpiły w miastach Kolonowskie, Głogówek, Baborów, Dobrodzień, Zawadzkie, Biała, Krapkowice i Ozimek. Wszystkie te miasta leżą na obszarze województwa charakteryzującym się dużą koncentracją ludności rodzimej i nasiloną emigracją. Wieloletnie wyjazdy za granicę ludności autochtonicznej zakłócały proces wymiany pokoleń rdzennych mieszkańców Opolszczyzny. Odpływ migracyjny pochłaniał nieraz cały przyrost naturalny w społecznościach

autochtonów (Rauziński 1987, s. 111). Stąd dynamika zmian liczby ludności, jak i jej struktury według płci i wieku wykazuje istotne różnice w układzie przestrzennym województwa.

Tabela 2

Mieszkańcy miast województwa opolskiego

Miasto	Liczba mieszkańców w latach:				%
	1950	1995	2002	2007	
Baborów	3 421	3 552	3 412	3 136	92
Biała	2 415	2 909	2 749	2 598	108
Brzeg	12 771	39 937	38 841	37 842	296
Byczyna	1 844	3 753	3 733	3 661	198
Dobrodzień	3 787	4 574	4 392	4 045	107
Głogówek	5 438	6 630	6 144	5 742	106
Głubczyce	6 549	13 933	13 633	13 333	203
Głuchołazy	9 180	15 800	15 319	14 879	162
Gogolin	x	6 635	6 208	6 089	x
Gorzów Śląski	2 425	2 735	2 642	2 581	107
Grodków	2 521	9 195	8 787	8 709	345
Kędzierzyn-Koźle	17 121 ^a	70 648	66 759	65 161	380
Kietrz	3 477	6 705	6 552	6 317	181
Kluczbork	10 642	26 829	26 484	25 583	240
Kolonowskie	x	4 110	3 576	3 399	x
Korfantów	x	1 899	1 942	1 861	x
Krapkowice	4 920 ^a	20 104	18 629	17 840	362
Leśnica	2 288	3 159	2 968	2 905	126
Lewin Brzeski	3 371	5 961	5 857	5 846	173
Namysłów	6 438	16 601	16 742	16 358	254
Niemodlin	2 560	6 958	6 958	6 856	267
Nysa	15 213	48 899	48 173	47 027	309
Olesno	7 953	10 699	10 407	10 060	126
Opole	38 464 ^a	130 219	129 342	126 748	329
Otmuchów	2 579	5 455	5 407	5 211	202

Tabela 2. cd.

Miasto	Liczba mieszkańców w latach:				%
	1950	1995	2002	2007	
Ozimek	1 664	10 999	10 272	9 811	589
Paczków	4 872	8 581	8 310	8 125	167
Praszka	x	8 526	8 413	8 161	x
Prószków	x	x	x	2 701	x
Prudnik	13 190	24 350	23 630	22 927	174
Strzelce Opolskie	8 892	21 885	20 696	19 853	223
Ujazd	3 152	1 758	1 651	1 640	52
Wołczyn	3 164	6 343	6 296	6 117	193
Zawadzkie	4 346	9 216	8 741	8 146	187
Zdzieszowice	3 500	13 746	13 624	13 127	375

^a Bez osiedli.

Źródło: Jak w tab. 1.

Różnice w pochodzeniu regionalnym mieszkańców województwa opolskiego rzutowały na późniejszy przebieg procesów demograficznych. Województwo opolskie utworzone zostało na terenach włączonych w granice państwa polskiego po zakończeniu drugiej wojny światowej. Wśród mieszkańców Opolszczyzny można wyróżnić dwie grupy ludności – zasiedlałą (autochtoniczną), która pozytywnie przeszła proces weryfikacji, zamieszkującą środkowo-wschodnią część województwa oraz napływową, która osiedlała się na terenie Śląska Opolskiego zajmując głównie północne i zachodnie tereny województwa. Ludność napływowa wywodziła się z Kresów Wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej oraz innych regionów Polski¹ (ziemie dawne), które pozostały w granicach państwa polskiego. Ludność osiedlająca się w województwie opolskim, podobnie jak ludność osiedlająca się na innych terenach ziem zachodnich i północnych, charakteryzowała się znacznie wyższą dynamiką demograficzną niż ludność dawnych ziem Polski (Rosset 1970) i wyższą niż ludność autochtoniczna. Jednakże województwo opolskie jako całość na tle innych województw znajdujących się na terenach ziem zachodnich i północnych wykazywało niższe natężenie ruchu naturalnego. Związane to było z dużym udziałem ludności rdzennej wśród mieszkańców Opolszczyzny (ponad 50% w 1950 r.), która reprezentowała odmienny typ struktury demograficznej niż ludność napływowa. Migracje mają charakter selektywny, dotyczą najczęściej ludzi młodych, zwłaszcza będących w przedziale wieku 20–44 lat. Ludność osiedlająca się

¹ Najwięcej osób przybyło z województw krakowskiego, katowickiego, rzeszowskiego i łódzkiego – zob. *Demografia i społeczeństwo ziem zachodnich i południowych 1945–1995. Próba bilansu*, red. E. Frątczak, Z. Strzelecki, Warszawa 1969, s. 172.

na terenie województwa opolskiego reprezentowała młodszą strukturę demograficzną niż ludność rodzima, wśród której straty biologiczne w efekcie drugiej wojny światowej sięgały 30% liczebności roczników 1910–1920 (Grygierczyk, Szczygielski 1996).

Przebieg procesów demograficznych w województwie opolskim w latach 1950–2007 uwarunkowany był więc intensywnymi migracjami, związanymi początkowo z osiedlaniem się ludności napływowej, a następnie z emigracją głównie ludności autochtonicznej. Z tego względu zmiany struktury demograficznej mieszkańców miast województwa opolskiego analizowane z punktu widzenia procesu starzenia – czyli odsetka osób, które przekroczyły próg starości (60 lat) – wykazują, podobnie jak w kraju, pogłębianie się starości demograficznej oraz utrzymywanie się różnic w układzie przestrzennym.

W 1960 r. wśród mieszkańców opolskich miast osoby, które przekroczyły sześćdziesiąty rok życia stanowiły 8% (w odniesieniu do całej Polski ten wskaźnik wynosił 8,9%, czyli miasta Opolszczyzny wykazywały nieco młodszą strukturę demograficzną niż ogół miast w kraju), a w 2007 r. odsetek ten wynosił 18,4% i był zbliżony do wartości wskaźnika dotyczącego miast w kraju – 18,5%.

W 1960 r. na Opolszczyźnie najwyższym udziałem osób starszych charakteryzowały się miasta Leśnica (14,1%), Gorzów Śląski (12,4%), Ujazd (11,8%), Głogówek (11,7%), Biała (11,5%), Baborów (11,0%), a najniższym: Ozimek (4,4%), Głuchołazy (5,0%), Paczków (5,2%), Kietrz (5,6%), Brzeg, Nysa (5,7%). Największy wzrost liczby osób starszych w latach 1960–2007 wystąpił w miastach: Ozimek, Nysa, Brzeg, Głuchołazy, Grodków, a najmniejszy w miastach: Leśnica, Baborów, Głogówek, Biała, Gorzów Śląski, Gogolin. W mieście Ujazd było w 2007 r. mniej osób starszych niż w 1960 r., ale też i ogólna liczba mieszkańców tego ośrodka zmniejszyła się w tym okresie prawie o połowę.

Tabela 3

Osoby w wieku 60 i więcej lat w miastach województwa opolskiego w latach 1960–2007

Miasta według powiatów	Liczba osób w latach:			Wskaźniki 2007	
	1960	2002	2007	1960 = 100	indeks późnej starości
Powiat brzeski:					
Brzeg	1 358	6 622	7 156	5,3	14,0
Grodków	282	1 285	1 451	5,1	15,7
Lewin Brzeski	276	865	923	3,3	17,3
Powiat kluczborski:					
Byczyna	182	491	588	3,2	12,9
Kluczbork	1 216	4 172	4 706	3,9	13,3
Wołczyn	296	999	1 088	3,7	15,4
Powiat namysłowski:					
Namysłów	599	2 644	2 984	5,0	14,7

Tabela 3. cd.

Miasta według powiatów	Liczba osób w latach:			Wskaźniki 2007	
	1960	2002	2007	1960 = 100	indeks późnej starości
Powiat nyski:					
Głucholazy	567	2 884	2 982	5,3	16,9
Korfantów	x	318	314	x	17,2
Nysa	1 333	8 160	9 048	6,8	13,2
Otmuchów	208	940	987	4,7	17,0
Paczków	359	1 429	1 456	4,1	14,8
Powiat prudnicki:					
Biała	317	509	513	1,6	13,8
Głogówek	727	1 148	1 087	1,5	13,2
Prudnik	1 111	4 404	4 677	4,2	15,6
Powiat głubczycki:					
Baborów	373	562	565	1,5	15,7
Głubczyce	637	2 327	2 510	3,9	13,7
Kietrz	271	1 176	1 160	4,3	12,7
Kędzierzyn-Koźle ^a	2 893	11 126	12 633	4,4	10,6
Powiat krapkowicki:					
Gogolin	549	1 091	1 071	1,9	9,2
Krapkowice	707	2 571	2 936	4,2	9,8
Zdzieszowice	357	1 420	1 637	4,6	11,2
Powiat oleski:					
Dobrodzień	–	750	758	x	12,1
Gorzów Śląski	299	473	496	1,7	11,9
Olesno	763	1 692	1 874	2,5	13,0
Praszka	–	723	952	x	14,6
Powiat opolski:					
Niemodlin	240	937	1 023	4,3	17,2
Ozimek	154	1 217	1 380	9,0	11,1
Prószków	x	x	519	x	16,3
Powiat strzelecki:					
Kolonowskie	297	667	664	2,2	11,6
Leśnica	356	498	506	1,4	18,5
Strzelce Opolskie	1 026	3 104	3 327	3,2	12,3
Ujazd	375	309	290	0,8	11,0
Zawadzkie	552	1 366	1 462	2,6	10,8
Opole ^a	5 586	21 490	24 196	4,3	14,8
Miasta razem	24 266	90 369	99 919	4,1	13,6

^a Miasta na prawach powiatu.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 4

Odsetek osób w wieku 60 i więcej lat wśród mieszkańców opolskich miast w latach 1960–2007

Miasta według powiatów	Odsetek osób starszych w latach:		
	1960	2002	2007
Powiat brzeski:			
Brzeg	5,7	17,0	18,9
Grodków	6,8	14,6	16,7
Lewin Brzeski	6,9	14,8	15,8
Powiat kluczborski:			
Byczyna	8,5	13,2	16,1
Kluczbork	9,0	15,7	18,3
Wołczyn	7,7	15,9	17,8
Powiat namysłowski:			
Namysłów	7,2	15,8	18,2
Powiat nyski:			
Głuchołazy	5,0	18,8	20,0
Korfantów	x	16,4	16,8
Nysa	5,7	16,9	19,2
Otmuchów	6,1	17,4	18,9
Paczków	5,2	17,2	17,9
Powiat prudnicki:			
Biała	11,5	18,5	19,7
Głogówek	11,7	18,7	18,9
Prudnik	6,5	18,6	20,0
Powiat głubczycki:			
Baborów	11,0	16,5	18,0
Głubczyce	7,1	17,1	18,8
Kietrz	5,6	17,9	18,3
Kędzierzyn-Koźle ^a	7,6	16,7	19,4
Powiat krapkowicki:			
Gogolin	9,7	17,6	17,6
Krapkowice	6,7	13,8	16,4
Zdzieszowice	8,7	10,4	12,5
Powiat oleski:			
Dobrodzień	x	17,1	18,7
Gorzów Śląski	12,4	17,9	19,2
Olesno	10,0	16,3	18,6
Praszka	x	8,6	11,7
Powiat opolski:			
Niemodlin	6,6	13,5	14,9
Ozimek	4,4	11,8	14,1
Prószków	x	x	19,2

Tabela 4. cd.

Miasta według powiatów	Odsetek osób starszych w latach:		
	1960	2002	2007
Powiat strzelecki:			
Kolonowskie	8,8	18,7	19,5
Leśnica	14,1	16,8	17,4
Strzelce Opolskie	8,8	15,0	16,8
Ujazd	11,8	18,7	17,7
Zawadzkie	10,4	15,6	17,9
Opole ^a	8,8	16,6	19,1
Miasta razem	8,0	16,2	18,4

^a Miasta na prawach powiatu.

Źródło: Jak w tab. 3.

Wprawdzie z upływem lat rozpiętość wartości wskaźnika starości demograficznej wyrażonej odsetkiem osób w wieku sześćdziesięciu i więcej lat maleje, to jednak nie wszystkie miasta z grupy charakteryzującej się w 1960 r. najwyższym udziałem osób starszych zaliczają się obecnie do tej grupy. W 2007 r. najwyższy odsetek starszych mieszkańców miały Głuchołazy, Prudnik (20%), które w 1960 r. należały do miast o młodej demograficznie strukturze mieszkańców (por. tabelę 4). Obecnie wartość wskaźnika powyżej 19% mają miasta: Biała (19,7%), Kolonowskie (19,5%), Kędzierzyn-Koźle (19,4%), Gorzów Śląski (19,2%), Nysa, Prószków (19,2%), Opole (19,1%). Spośród tychże miast Biała i Gorzów Śląski zaliczały się do miast starych demograficznie również w 1960 r. W latach 1950–2007 postępował więc proces starzenia się mieszkańców wszystkich miast województwa opolskiego, z tym że najbardziej dynamiczny wzrost liczby i udziału osób starszych wśród ogółu ludności zaznaczył się w miastach leżących na terenach zasiedlonych przez ludność napływową. Ponieważ systematycznie wydłuża się trwanie życia zarówno kobiet, jak i mężczyzn, więc zmienia się też struktura wieku osób przekraczających próg starości. Obrazem tych zmian może być indeks późnej starości wyrażający relację liczby osób w wieku 80 i więcej lat do liczby osób przekraczających próg starości. Indeks ten określa, ile osób w zaawansowanym wieku przypada na 100 osób starszych.

Najwyższe wartości indeksu późnej starości przyjmuje (w 2007 r.) w miastach zamieszkałych głównie przez ludność napływową, wyjątkiem jest Leśnica i Prószków z najwyższymi wartościami indeksu w odniesieniu do kobiet. Najniższy udział osób sędziwych wśród osób starszych jest w miastach położonych na terenach o dużej koncentracji ludności rdzennej, zwłaszcza w takich miastach, jak: Gogolin, Krapkowice, Zawadzkie, Ujazd, Ozimek (zob. też tabelę 3).

Utrzymujące się zjawisko nadumieralności mężczyzn (krótsze trwanie życia mężczyzn niż kobiet) rzutuje na różnice w strukturze wieku starszych kobiet i mężczyzn.

Wśród kobiet mieszkających w miastach indeks późnej starości waha się od 11,9% do 25,3%, wśród mężczyzn wskaźnik ten przybiera zdecydowanie niższe wartości: od 5,4% do 15,7% (por. tabelę 5).

Tabela 5

Indeks późnej starości (IPS) kobiet i mężczyzn mieszkających w miastach województwa opolskiego w 2007 r.

Kobiety				Mężczyźni			
Miasto	IPS	Miasto	IPS	Miasto	IPS	Miasto	IPS
Leśnica	25,3	Głubczyce	16,4	Korfantów	15,7	Kietrz	8,9
Lewin Brzeski	21,9	Kluczbork	16,1	Grodków	15,6	Strzelce Opolskie	8,3
Prószków	21,6	Głogówek	16,1	Lewin Brzeski	14,0	Wołczyn	8,2
Niemodlin	20,9	Byczyna	15,3	Kluczbork	13,2	Kolonowskie	7,9
Głuchołazy	20,3	Strzelce Opolskie	15,3	Otmuchów	12,8	Dobrodzień	7,8
Praszka	19,9	Nysa	15,1	Paczków	11,8	Prószków	7,7
Wołczyn	19,7	Kietrz	15,1	Niemodlin	11,5	Zawadzkie	7,7
Otmuchów	19,6	Dobrodzień	15,0	Opole	11,0	Olesno	7,6
Grodków	19,4	Zdzieszowice	14,5	Głuchołazy	11,0	Praszka	7,6
Baborów	19,3	Kolonowskie	14,0	Namysłów	10,4	Ozimek	7,2
Prudnik	18,9	Ozimek	13,9	Nysa	10,3	Kędzierzyn-Koźle	7,2
Biała	18,5	Gorzów Śląski	13,9	Prudnik	10,3	Leśnica	7,0
Korfantów	18,1	Ujazd	13,8	Baborów	9,8	Ujazd	6,9
Namysłów	17,6	Zawadzkie	13,2	Brzeg	9,2	Zdzieszowice	6,7
Opole	17,4	Kędzierzyn-Koźle	13,0	Byczyna	9,2	Biała	6,2
Brzeg	16,9	Krapkowice	12,7	Gorzów Śląski	9,1	Krapkowice	5,7
Paczków	16,7	Gogolin	11,9	Głubczyce	9,0	Gogolin	5,4
Olesno	16,6	x	x	Głogówek	8,9	x	x
Miasta razem	16,4	x	x	Miasta razem	9,3	x	x

Źródło: Jak w tab. 3.

Większość miast leżących na terenach o dużej koncentracji ludności autochtonicznej ma indeksy późnej starości zarówno kobiet, jak i mężczyzn poniżej wartości średniej dla wszystkich miast, oprócz Leśnicy i Prószkowa. Te dwa miasta wyróżniają się największą różnicą w strukturze wieku kobiet i mężczyzn (najwyższe wartości indeksu późnej starości dla kobiet i jedne z najniższych dla mężczyzn): w Leśnicy 25,3 dla kobiet i 7,0 dla mężczyzn, Prószków 21,6 dla kobiet i 7,7 dla mężczyzn. Leśnica była w 1960 r. miastem o najbardziej zaawansowanej starości demograficznej – 14,1% mieszkańców było w wieku 60 i więcej lat, a w 2007 r. wskaźnik starości demograficznej ukształtował się tu poniżej średniej dla wszystkich miast, ale za to najwyższy był indeks późnej starości 18,5.

Miasta leżące na terenach zasiedlonych przez ludność napływową dominują wśród miast o najwyższych wartościach indeksu późnej starości zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Choć w 1960 r. należały do miast o młodej demograficznie strukturze, to w 2007 r. wiele z nich należało już do miast o najbardziej zaawansowanej starości demograficznej – wysokie wartości odsetka osób w wieku 60 i więcej lat (zob. tabelę 4).

Proces starzenia się demograficznego miast województwa opolskiego postępował w latach 1950–2007, zmniejszając różnice w skali starości demograficznej pomiędzy miastami znajdującymi się na terenach zasiedlonych przez ludność napływową a miastami na terenach zamieszkałych przez ludność rodzimą. Zmniejszyła się też rozpiętość wskaźników starości demograficznej w grupie miast z dominacją ludności rodzimej (w 1960 r. Leśnica miała 14,1% mieszkańców w wieku 60 i więcej lat, a Ozimek 4,4%), natomiast wzrosła rozpiętość wskaźników starości demograficznej w miastach na terenach zasiedlonych przez ludność napływową (w 1960 r. Głuchołazy 5%, a Kluczbork 9%; w 2007 r. Głuchołazy, Prudnik 20%, a Praszka 11,7%).

Proces starzenia się demograficznego miast województwa opolskiego będzie postępował, na co wskazuje prognoza GUS do 2035 r. Liczba mieszkańców miast będzie się w dalszym ciągu zmniejszać, w tym będzie spadać liczba dzieci i osób w wieku zdolności do pracy, natomiast stale wzrastać liczba osób starszych. Będzie to pogłębiało niekorzystne zmiany w strukturze ludności według wieku, prowadząc do znacznego obciążenia demograficznego ludności w wieku zdolności do pracy ludnością w wieku poprodukcyjnym. Postępująca starość demograficzna miast województwa opolskiego, podobnie zresztą jak i innych miast kraju, spowodowana jest dynamicznym wzrostem liczby osób przekraczających próg starości w warunkach depopulacji mieszkańców miast. Po 2010 r. w fazę starości zaczną wkraczać roczniki wyżu demograficznego z lat pięćdziesiątych XX w., a trwanie życia osób starszych – jak się zakłada – będzie się dalej wydłużać. Przy zmniejszającej się ogólnej liczbie mieszkańców miast, udział osób starszych w strukturze wieku ludności będzie szybko wzrastał. W 2007 r. osoby, które przekroczyły sześćdziesiąty rok życia stanowiły 18,4% ogółu mieszkańców miast województwa opolskiego, a w 2035 r. osoby, które przekroczą sześćdziesiąty piąty rok życia mogą stanowić już ponad 26% ogółu mieszkańców.

Bibliografia

- Grygierczyk M., Szczygielski K., 1996, *Stosunki narodowościowe i demograficzne na Śląsku Opolskim 1945–1995*, [w:] *Demografia i społeczeństwo ziem zachodnich i północnych 1945–1995. Próba bilansu*, red. E. Frątczak, Z. Strzelecki, Warszawa.
- Heffner K., Drobek W., 1999, *Diagnoza stanu i przekształceń sieci osadniczej województwa opolskiego*, [w:] *Województwo opolskie 1999. Wstępna diagnoza wybranych dziedzin*, red. D. Berlińska, Opole.
- Rauziński R., 1987, *Zróżnicowanie sytuacji demograficznej społeczeństwa Śląska Opolskiego w zależności od pochodzenia regionalnego na tle emigracji zewnętrznych w latach 1951–1985*, [w:] *Ludność Śląska Opolskiego w XIX i XX wieku*, Opole.
- Rosset E., 1970, *Bilans reprodukcji ludności na ziemiach zachodnich i północnych*, Poznań.
- Szczygielski K., 2007, *Demograficzne uwarunkowania podaży pracy grupy wiekowej 19–24 lat w województwie opolskim do 2020 r. w układzie przestrzennym*, [w:] *Rynek pracy a aspiracje zawodowe i edukacyjne młodzieży województwa opolskiego. Stan i prognoza*, red. T. Słodra-Gwiżdż, K. Szczygielski, PIN Instytut Śląski w Opolu, Opole.

STARZENIE SIĘ DEMOGRAFICZNE MIAST W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM

ABSTRAKT: Artykuł charakteryzuje procesy demograficznego starzenia się miast województwa opolskiego w latach 1960–2007 na podstawie odsetka mieszkańców w wieku powyżej 60 lat wśród ogółu ludności oraz indeksu późnej starości, wyrażającego relację liczby osób w wieku powyżej 80 lat do liczby osób przekraczających próg starości (60 lat).

Województwo opolskie utworzono w 1950 r. na ziemiach włączonych w granice państwa polskiego po drugiej wojnie światowej. Wśród jego mieszkańców wyróżnić można dwie grupy ludności – miejscową (autochtoniczną) oraz napływową – które reprezentowały odmienne typy struktury demograficznej, rzutujące na przebieg procesów demograficznych w regionie w latach 1950–2007. Procesy te a Opolszczyźnie były też uwarunkowane intensywnymi migracjami (zwłaszcza ludzi młodych), mającymi wpływ na pogłębienie zjawiska starzenia się populacji regionu.

SŁOWA KLUCZOWE: starzenie, migracje, wskaźnik ludności w wieku 60 lat, indeks starości demograficznej